

afa: "Geschichte der christlich-arabischen Literatur";

5/ utworzyć centrum dokumentacji manuskryptów chrześcijańskich pisarzy arabskich w Papieskim Instytucie Studiów Wschodnich w Rzymie.

I Kongres literatury arabsko-chrześcijańskiej okazał się bardzo owocny, zwłaszcza dlatego, że ustawiono na nim należycie problematykę studiów arabsko-chrześcijańskich, w czym niewątpliwie największą zasługę ma nieustrudzony badacz i organizator O.Khalil Samir. /Krótkie sprawozdanie z tego sympozjum: J.Assfalg, I Internationaler Kongress für das christliche Arabisch, "Oriens Christianus" 65/1981/221-23/

ks. Jerzy Woźniak CM

BAŁKANY I POLSKA W STAROŻYTNOSCI I ŚREDNIOWIECZU

Hasło to zgromadziło w Poznaniu w dniach 17-19 maja br. ludzi nauki ze wszystkich prawie ośrodków uniwersyteckich w Polsce. Byli oni gośćmi Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a ściślej rzecz biorąc - doc. dra hab. Włodzimierza Pająkowskiego, który był inspiratorem, organizatorem i gospodarzem tego ważnego wydarzenia w świecie nauki polskiej i bułgarskiej. Spotkanie miało charakter interdyscyplinarny. Rozległość tematyki referatów i komunikatów była ogromna i dlatego stawało się niejednokrotnie przed dylematem wyboru, ponieważ posiedzenia drugiego dnia obrad odbywały się w trzech sekcjach problemowych: antycznej, średniowiecznej i literaturoznawczo-lingwistycznej. Swym dorobkiem i przemyśleniami z uczestnikami dzielili się historycy,

historycy sztuki, archeolodzy, filolodzy, językoznawcy a nawet patrolodzy. Głosu udzielono nie tylko osobom o znanych i uznanych w świecie naukowym nazwiskach, ale także młodym ludziom, początkującym naukowcom, którzy mogli przedstawić publicznie /nie bez tremy/ wyniki własnych badań przed swymi mistrzami oraz luminarzami znanymi dotąd jedynie z bibliografii przedmiotu.

Otwarcia sympozjum dokonał rektor uniwersytetu prof.dr hab.Zbigniew Radwański. W swym wystąpieniu podkreślił m.in. cenną współpracę Uniwersytetu Poznańskiego z Uniwersytetem w Płowdiw i innymi ośrodkami naukowymi Bułgarii, polegającą na wieloletniej już wzajemnej wymianie pracowników i studentów, a co za tym idzie, wymianie myśli i doświadczeń naukowych. Szczególnie namacalnym jej przykładem są prace wykopaliskowe na terenie Bułgarii /Novae/ prowadzone przez pracowników UAM. Wyraził także nadzieję, i jak się wydaje marzenie organizatorów, by spotkania tego rodzaju przeobraziły się w stałe coroczne forum. Stąd też powstała zaproponowana wcześniej /grudzień 1981/ nazwa spotkania - "BALCANICUM I". Obiecał wreszcie publikowanie materiałów z takich spotkań.

Następnie zabrał głos radca kulturalny ambasady bułgarskiej w PRL B.Markowski. Zwrócił on uwagę na szczególnie ważki aspekt sympozjum, polegający na pogłębianiu i poszerzaniu kontaktów polsko-bułgarskich na polu naukowym w badaniach tajemnic cywilizacji Bałkanów.

Niniejsze sprawozdanie ma na celu zapoznanie Czytelnika z ogólną problematyką "BALCANICUM I", zatrzymując się nieco dłużej na wystąpieniach związanych bezpośrednio lub pośrednio z antykiem chrześcijańskim.

Na przewodniczącego pierwszego dnia obrad /posiedzenie plenarne/ powołano prof.dra hab.Eugeniusza Konika /Wrocław/. Sesję rozpoczął prof.dr hab.Stefan Parnicki-Pudełko /Poznań/ referatem, w którym przedstawił sylwetkę niedawno

zmarłego prof. dra Kazimierza Majewskiego /Warszawa/ jako badacza i organizatora badań nad kulturą rzymską w Bułgarii. /Prof. Majewski zgłosił swe uczestnictwo z prelekcją "Główne linie rozwojowe sztuki trackiej od VI do IV wieku p.n.e."/.

Prof. Parnicki podkreślił, iż działalność naukowa prof. Majewskiego na polu badań nad rzymską Bułgarią ukierunkowała problematykę obecnej sesji. Z jego inicjatywy bowiem prowadzone są badania i wykopaliska w Novae. On też, już we Lwowie, na Uniwersytecie Jana Kazimierza, zajmował się kontaktami między imperium rzymskim a ludami zamieszkującymi tereny dzisiejszej Polski. Rozpoczęte przez profesora badania dotyczące Novae i Mezji Dolnej oraz kontynuowane przez jego starszych i młodszych współpracowników zamykają się dzisiaj w imponującej bibliografii liczącej ok. 1200 pozycji.

Drugi referat wygłosił doc. dr hab. Leszek Bednarczuk /Kraków/ pt. "STAROŻYTNE JĘZYKI BAŁKANÓW", dokonując w nim przeglądu antycznych indoeuropejskich języków Bałkanów /język mesapijski, ilyrobałkański, tracki, dacki, macedoński, staro- i nowofrygijski/. Zdaniem autora języki te stanowiły pewien zespół, a nie ścisłą rodzinę.

Następnie wystąpił Gospodarz sympozjum, doc. dr hab. W. Pająkowski z prelekcją pt. "PAJONOWIE- POCHODZENIE, SIEDZIBY, HISTORIA. STAN BADAŃ I PERSPEKTYWY BADAWCZE". Przedstawił on cztery panujące dzisiaj teorie pochodzenia Pajonów, uzasadniając trafność teorii frygijskiej. Pajonię określił jako obszar leżący między Aksiosem /Wardarem/, Strymonem oraz między Strymonem i Nestosem nazywając ją "Starą Frygią", w odróżnieniu od Frygii w Anatolii, która w okresie wcześniejszym nosiła nazwę Meonii - Maionii czyli "Wielkiej albo Nowej Frygii". Przedstawiając historię Pajonów w okresie ekspansji Achemenidów stwierdził tożsamość perskiej prowincji Skud-

ra z Pajonią. Z kolei zaznaczył, że królestwo Pajonów, którego największy rozkwit nastąpił za panowania Audoleona, po śmierci ich władcy Agisa, popadło w zależność od monarchii Argeadów. Kres mu położyli Dardanowie w latach 30-tych III wieku prz.Chr., a następnie za panowania Antygonosa Dosona i Filipa V zostali oni oderwani od Dardanów i przyłączeni do monarchii Antygonidów. Po upadku państwa macedońskiego w 168-167 roku prz.Chr. zachowali autonomię trwającą do 148-146 r., kiedy to po powstaniu Filipa Andriskosa ustanowiono prowincję Macedonię, do której zostali włączeni.

Dalszym prelegentem był dr Leszek Mrozewicz /Poznań/, który w referacie pt. "ROMANIZACJA MEZJI DOLNEJ" rozróżnił w pojęciu romanizacji dwa główne tory: odgórnie kierowane osadnictwo, zakładanie miast, wprowadzanie wojska i administracji rzymskiej oraz akceptowanie przez ludność tubylczą rzymskiego sposobu życia jako łatwiejszego i lepszego. Zwrócił on także uwagę na ważny problem ścierania się na danym obszarze trzech kultur: greckiej, traackiej i rzymskiej, co znalazło odbicie w urbanizacji, języku liturgicznym, kulturze, polityce i ekonomii.

Podczas sesji popołudniowej pod przewodnictwem doc.dra hab. Leszka Moszyńskiego /Gdańsk/ wygłoszono następujące referaty: doc.dr hab. Tadeusz Wasilewski /Warszawa/ - "BORYS I KSIĄŻE CZY KRÓL BULGARII"; doc.dr hab. Zofia Kurnatowska /Poznań/ - "KULTURA ŚREDNIOWIECZNEJ BULGARII"; dr Wincenty Swoboda /Poznań/ - "BULGARIA I BULGARZY W OCZACH POLAKÓW DOBY PRZEDROZBIOROWEJ".

Drugi dzień obrad odbywał się, jak już wspomniano, w trzech sekcjach. Sesji przedpołudniowej w sekcji antycznej przewodniczył prof.dr hab. Stefan Parnicki-Pudółko /Poznań/. Rozpoczął ją dr Leonard Owczarek /Kielce/ komunikatem -

- "ZWIĄZKI GRECKO-TRACKIE. WYBRANE ZAGADNIENIA", w którym przedstawił m.in. wierzenia i zabytki kultury materialnej z okresu mykeńskiego i wielkiej kolonizacji.

Następnie prof.dr hab. Anna Sadurska /Warszawa/ omówiła "FUNKCJĘ I GENEZĘ MOTYWÓW MITOLOGICZNYCH W RZEźBIE Z NOVAE /ATTYS; EUROPA/". Ilustrując swój wykład przeźrociami, zajęła się szczegółowo znalezionymi w Novae dwiema rzeźbami sepulkralnymi, przedstawiającymi sceny zbiorowe, uważane przez niektórych uczonych za wyobrażenia Attysa i Europy. Analizując szczegóły obu rzeźb wykazała, iż są one dziełem jednego autora i pochodzą z 1.poł. II wieku. Zwróciła także uwagę na symboliczne znaczenie scen zaczerpniętych z mitologii do rzeźby sepulkralnej pierwszych wieków po Chr.

W zastępstwie nieobecnego na sympozjum ks.doc.dra hab. Jana Śrutwy /Lublin/ jego komunikat pt. "ORGANIZACJA KOŚCIELNA STAROŻYTNEJ TRACJI" odczytał ks.dr Stanisław Longosz /Lublin/. Autor ukazał w nim starożytną organizację kościelną w południowo-wschodniej części Bałkanów. Najpierw przedstawione zostały początki organizacji kościelnej do 313 r., następnie rozwój organizacyjny w IV-V w. oraz granice wpływów Rzymu i Konstantynopola zabiegających o pozyskanie tych terenów pod swoją jurysdykcję. Zaznaczył, że pewne wzmianki o gminach chrześcijańskich pochodzą z II w., zaś z IV-V w. jest już wiele informacji o biskupstwach i biskupach na tym terenie. Wybitnie ujemny wpływ na ich dalszy rozwój wywarły wędrowki ludów, które spowodowały ich całkowity zanik w wielu miejscach. Już w 2. poł. V w. urywa się, np. lista biskupów z Philippopolis, Durostorum czy Debeltum, a w VI w. kończy się lista biskupów w Nikopolis, Novae, Anchialos. Znaczne polepszenie sytuacji można zaobserwować tutaj dopiero w IX wieku.

Z kolei doc.dr hab. Jerzy Kubczak /Poznań/ przedstawił szczegóły odnoszące się do "TRACKICH A SCYTYJSKICH OZDÒB RZĘDU KOŃSKIEGO W UKŁADZIE ROTACYJNYM".

Mgr Kazimierz Iłski /Poznań/ w komunikacie "BISKUPSTWO W NOVAE A ZAGADNIENIE CHRYSYTYANIZACJI MEZJI DOLNEJ" zwrócił uwagę, że właściwe ugruntowanie struktury Kościoła w Mezji przypadło dopiero na III i 1. poł. IV w., co spowodowane było położeniem Mezji w pewnej odległości od głównych nurtów chrystianizacji, wydarzeniami politycznymi i dużą ruchliwością mieszkańców na obszarach nad Dolnym Dunajem. Pierwsza wzmianka o biskupstwie w Novae pochodzi z ok. 430 roku. Znani są jego biskupi: Petroniusz /ok. 431/, Secundinus /ok. 449/, Petrus /ok. 451/ oraz bezimienny biskup z ok. 507 r.

Pozostając w kręgu tematyki antyku chrześcijańskiego kolejny prelegent, ks.dr Stanisław Longosz /Lublin/, przedstawił referat: "WULFIŁA PROPAGATOR KULTURY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ W STAROŻYTNEJ MEZJI I TRACJI". Zapoznał zebranych z postacią arińskiego biskupa Gotów osiedlonych w IV w. na terenach starożytnej Tracji i Mezji. W przyszłym roku obchodzić się będzie 1600 rocznicę śmierci tego wielkiego duchowego przywódcy Gotów. Referent na wstępie przedstawił krótko stosunki społeczno-kulturalne i religijne panujące wśród Gotów przed Wulfilą oraz jego życie i działalność w oparciu o źródła i przekazy historyczne. Swe wystąpienie skoncentrował na ukazaniu Wielkiego Gota jako propagatora kultury wśród swych współplemieńców, co znalazło swe odbicie w trzech zasadniczych kierunkach: opracowaniu specjalnego alfabetu gockiego w oparciu o runy i alfabet grecki, przełożeniu Biblii na język Gotów i stworzeniu przez to ich literackiego języka oraz narodowej liturgii gockiej. Dzieło to, stwierdził mówca, stawia Wulfilę w rzędzie najstarszych twórców kultury nie

tylko gockiej, ale w ogóle germańskiej i europejskiej. /Obszerne rozpracowanie tego zagadnienia w druku /RTK 29/1982/ z.4/.

Prelekcję pt. "WSCHODNIE BAŁKANY W 'GETICA' JORDANESA" przedstawił prof.dr hab. Jerzy Kolendo /Warszawa/ wykazując, że dzieło gockiego historyka Jordanesa /+ 551/ zawiera nie tylko informacje o Gotach czy Dakach, ale również wiele wiadomości o charakterze geograficznym i historycznym oraz stanowi źródło do poznania Bałkanów Wschodnich. Prelegent podkreślił, iż Jordanes opierał się na miarodajnych przekazach np. Amiana Marcelina, Pryskusa z Parion itp., niemniej jednak każdą informację zaczerpniętą z "Getica" należałoby poddać dokładnej analizie źródłowej i uzgodnieniu jej rzetelności. Zajął się również wzajemnymi relacjami między dziełami Jordanesa i Kasjodora.

"KOMUNIKACJĘ DOLNĄ STRYMONU" przedstawił dr Andrzej Ładomirski z Wrocławia, Wykorzystując zapiski źródłowe /Wergiliusz, itineraria itp./ oraz wskazówki geograficzno-topograficzne wykazał, iż nie można uznać Strymonu za główną tranzytową drogę rzymską. Następny zaś komunikat, dotyczący również szczegółowej problematyki /tym razem numizmatycznej/, pt. "EMISJE AUTONOMICZNE W MEZJI DOLNEJ I TRACJI I ICH ROZPOWSZECHNIENIE NA TERENIE EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ" zaprezentował mgr Aleksander Bursche /Warszawa/.

Bogate w program popołudnie w sekcji antycznej, pod przewodnictwem prof.dr hab. Anny Sadurskiej, rozpoczął o.dr Andrzej Bober SJ /Lublin/ referatem pt. "SEWERYN, DZIAŁACZ SPOŁECZNO-POLITYCZNY W NORICUM /V w. /". 8 stycznia 1982 r. upłynęło bowiem 1500 lat od śmierci tego apostoła naddunajskiej prowincji Noricum /obszar dzisiejszej Austrii/. Mówca, znany ja-

ko wspaniały szperacz i znawca starożytności chrześcijańskiej, a zwłaszcza Ojców Kościoła Zachodniego, zaprezentował przy tej okazji kolejną, prawie nieznaną w Polsce, postać. Głównym źródłem do poznania życia i działalności św. Seweryna jest dzieło Eugipiusza /ucznia Seweryna/ pt. "Vita S. Severini". Tajemnicą do tej pory pozostaje skąd się nagle Seweryn pojawił w tej prowincji, z jakich terenów przybył, u kogo zdobywał wiedzę i doświadczenie, które przeniósł na obszar swej działalności, gdzie rozwinął ogromną akcję nie tylko religijną i misyjną, ale i społeczną. Działalność ta znalazła swe odbicie w budowie kościołów, zakładaniu zorganizowanej sieci klasztorów, organizowaniu obrony ludności przed napadami plemion barbarzyńskich, wykupywaniu jeńców, a nawet utworzeniu odpowiedniego systemu podatkowego na rzecz dotkniętych jakimś kataklizmem.

Krzysztof Nowotka, student historii i filologii klasycznej z Wrocławia, przedstawił "PROBLEMATYKĘ MEZYJSKĄ W KODEKSIE TEODOZJUSZA", ukazując politykę cesarzy rzymskich wobec Mezji oraz mezyjskie prądy społeczne odzwierciedlone w Kodeksie. Przez "Mezję" autor rozumiał terytorium trzech prowincji: Scythia Minor, Moesia Inferior i Dacia Ripensis, których dotyczyło 30 konstytucji wydanych przez sześciu prawodawców, interweniujących w różne dziedziny życia społecznego /problematyka militarna, podatki, samorząd miejski i prowincjonalny, Kościół, stosunki żydowsko-chrześcijańskie/.

Następnie ogłoszono komunikaty: dr Tadeusz Sarnowski /Warszawa/ - "LEGIONOWE FORTYFIKACJE W NOVAE I WOJNY DACKIE DOMICJANA I TRAJANA"; prof.dr hab. Ludwika Press /Warszawa/ - "ŁĄŻNIE RZYMSKIE NA TERENIE BULGARII"; prof.dr Maria Cziczikowa z Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii, archeolog, stojąca

wraz z prof. Parnickim-Pudełko na czele bułgarsko-polskiej ekipy wykopaliskowej w Novae - "NOVAE W OKRESIE Wczesnobizantyńskim"; mgr Andrzej Biernacki /Poznań/ - "Wczesnobizantyjska architektura sakralna w Mezji i Tracji". Ten ostatni przedstawił podstawowe typologie 85 bazylik późnorzymskich i wczesnobizantyjskich na terenie Mezji i Tracji, w zależności od usytuowania /pośród aglomeracji miejskich, poza murami miast, na terenie twierdz, w punktach osadniczych o nieokreślonym charakterze, przy szlakach komunikacyjnych, przy uzdrowiskach/ i ze względu na ich funkcje /biskupie, klasztorne, parafialne, kommemoratywne, wojskowe, cmentarne/. Scharakteryzował także ogólnie architektoniczne cechy różnych typów bazylik i baptysteriów na przestrzeni IV-VI wieku. Druga referentka z BAM w Sofii dr Varbinka Najdenowa przedstawiła pionierski /jeśli chodzi o datowanie/ komunikat dotyczący "CHRONOLOGII ZABYTEKÓW KULTU MITRY Z TERENU DOLNEJ MEZJI I TRACJI".

Drugi dzień obrad zamknęły komunikaty, wygłoszone w kolejności: prof. dr hab. Eugeniusz Konik /Wrocław/ - "MOMENTY RZYMSKIE W NOVAE"; dr Stefan Mateszew /Poznań/ - "NIEKTÓRE ASPEKTY DZIEJÓW CELTÓW NA DALKANACH"; prof. dr hab. S. Parnicki-Pudełko - "WCESNOCHRZEŚCIJAŃSKA BAZYLIKA KATEDRALNA W NOVAE" /referat/.

Ostatni dzień sympozjum odbywał się znowu na zasadzie sesji plenarnej. Pod przewodnictwem doc. dra Aleksandra Świążawskiego /Łódź/ oraz doc. dra Krzysztofa Wrocławskiego /Warszawa/ referaty wygłosili: doc. dr hab. Stanisław Bylina /Warszawa/ - "BOGOMOLIZM W ŚREDNIOWIECZNEJ BUŁGARII. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE, POLITYCZNE I KULTURALNE"; dr Tadeusz M. Trajdos /Warszawa/ - "ROLA METROPOLITÓW KIJOWSKICH CYPRIANA I GRZEGORZA CAMBLAKA /BUŁGARSKICH DUCHOWNYCH PRAWOSŁAWNYCH/ W STARANIACH WŁADYSŁAWA II JAGIELŁY O ZJEDNOCZENIE CERKWI Z KOŚCIOŁEM KA-

TOLICKIM W PAŃSTWIE POLSKO-LITEWSKIM"; dr Jan Leśny /Poznań/ - "PAŃSTWO SAMUELA A JEGO ZACHODNI SĄSIEDZI"; doc.dr hab. Jerzy Hauziński /Wrocław/ - "POCZĄTKI PENETRACJI POLITYCZNEJ I ETNICZNEJ TURKÓW OSMAŃSKICH NA BALKANACH".

Te trzydniowe i pracowite obrady zamknął gospodarz, doc.W.Pająkowski. Wyraził on jeszcze raz nadzieję, iż "BALCANICUM I" to dopiero początek. I słusznie, bo przecież Bałkany to nie tylko Bułgaria. Tegoroczne sympozjum zorganizowane zostało pod kątem obchodów 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego; dlatego też ogromny wachlarz problematyki referatów i komunikatów dotyczył terenów zajmowanych przez dzisiejszą Bułgarię. Należy się więc spodziewać, iż następne zjazdy pozwolą naukowcom wypowiedzieć się i podzielić wynikami swych badań z zakresu ogromnej, interesującej i ciągle żywej przeszłości historycznej Grecji, bądź Albanii, Jugosławii, czy nawet Turcji. Można by na nie zaprosić naukowców nie tylko z terenu Polski czy Bałkanów ale znawców tego przedmiotu i z innych krajów. Tak więc na przyszłość pokładamy dużą nadzieję w Organizatorach i oczekujemy kontynuacji tak wspaniale rozpoczętego i dobrze zapowiadającego się cyklu "Balcanicum".

Na koniec jeszcze jedna uwaga-prośba dotycząca Gospodarczy - czas przeznaczony na dyskusję. Jest to bolączka wszelkich tego rodzaju spotkań i sympozjów na różnych szczeblach. Dobrze byłoby w przyszłości, planując rozkład dnia, uwzględnić r e a l n i e trochę czasu, po każdej sesji, na konfrontację różnych zdań na odnośny temat. Jest to oczywiście uzależnione od dyscypliny i uzołowości samych prelegentów, by nie zabierali sobie wzajemnie, już z góry przydzielonego, czasu.

Andrzej Malinowski